

HARALD DICKSON

Lönebildningsteorier enligt Agneta Stark

Följande kommentar gäller en artikel som inte har stått i *Ekonomisk Debatt* utan på den sida i *Svenska Dagbladet* som kallas Idag och som främst torde läsas av kvinnor. Agneta Stark, fil dr i företagsekonomi, skriver ofta på den sidan. Den 31 januari 1991 har hon där fått i en artikel under rubriken "Den som har, åt honom skall varda givet" (en förkortad version av Matteusevangeliets 13:12). I artikeln redogör hon för två för mig tidigare okända teoretiska modeller för lönebildning.

Agneta Stark börjar med vad hon kallar "en teoretisk grundmodell om lön och arbetslöshet", varpå hon påstår att sambandet enligt den "fungerar så här: den som pressat fram för hög lön blir utan arbete. Då kommer han att vara beredd att ta ett nytt jobb med lägre lön."

Jag känner inte igen denna "grundmodell", men med litet god vilja kan jag se en viss likhet mellan den och den före 1930-talets depression vanliga teori som bland annat säger att en sankning av lönenivån medför att arbetslösheten minskas. Mer främmande känner jag mig inför Agneta Starks beskrivning av hur den teoretiska modellen om sambandet mellan lön och arbetslöshet "numera presenteras". Hon säger att den presenteras

"som en psykologisk modell: den som pressat fram för hög lön ser att andra med låg lön blir utan arbete och går arbetslösa. Hög öppen synlig arbetslöshet gör honom orolig. Den oroar också de fackliga organisa-

tionerna och de arbetsgivare som betalat ut hans för höga lön. Och då sänker han sina loneanspråk.

Av det följer att de arbetslösa och deras arbetslöshet måste synas, höras, markas. Annars blir de starka och höglönade inte tillräckligt oroliga. Dessutom är deras benägenhet att bli oroliga inte likadan i alla länder. Där arbetslösheten under lång tid ligger på 8-10 procent eller mer vänjer sig de höglönade och fortsätter lugnt att höja sina löner."

Agneta Stark ger i sin artikel ingen upplysning om var hon har funnit denna psykologiska teori framlagd, men hon säger att den är grundad på statistik presenterad av Marijke van Hemeldonck, som är belgisk ledamot av Europaparlamentet.

Efter den citerade beskrivningen av hur sambandet mellan lön och arbete "numera presenteras" fortsätter Agneta Stark:

"I Sverige raknar flera 'tunga' ekonomer med att oron blir tillräckligt stor kring 4 procent öppen arbetslöshet. Den nivån har ibland beskrivits som 'sund'. Om arbetsmarknadens starka också hos oss vänjer sig vid en högre arbetslöshet eller visar sig vara mer hårdhudade än vantat, så får vi ta till kraftigare metoder. Dvs se till att fler av de svagare går utan jobb, och att arbetslösheten kryper litet närmare de trygga.

Det är detta som kallas 'arbetslöshetens stålbad'. Arbetslöshet beskrivs som en samhällets kollektiva bestraffning för ekonomiskt lattsinne, ett slags ekonomiskt klasstryk 'som ska svida'."

Vilka "tunga ekonomer" Agneta Stark syftar på framgår inte av artikeln, och jag känner inte igen mycket mer än uttrycket "arbetslöshetens stålbad", varmed brukar menas en öppen arbetslöshet utöver den ofrånkomliga friktionsarbetslösheten,

Professor emeritus HARALD DICKSON är verksam vid Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet.

som kanske uppgår till omkring 2 procent.

Denna tillkommande arbetslöshet är inte avsedd att vara permanent. Till en del skulle den bero på den begynnande internationella lågkonjunkturen, som minskar många svenska företags möjligheter att få avsättning för sina produkter. Men de flesta svenska nationalekonomer tror väl att Sverige också under 1970- och 1980-talens goda konjunkturer skulle ha behövt en ekonomisk politik som hade lett till en något mindre lönsamhet och en något större arbetslöshet än vad vi faktiskt hade.

Antag att man dels hade undvikit devalvering av den svenska kronan, dels hade bromsat den offentliga sektorns expansion. Möjligen hade arbetsmarknadens parter ändå till en början räknat med fortsatt inflation och därför hade enats om stora lönehöjningar. Resultatet hade blivit förluster för företagen och en arbetslöshet utöver friktionsarbetslösheten. Detta kan onekligen betrakas som en bestraffning. Men bestraffningen skulle drabba inte bara dem som skulle blivit arbetslösa utan också företagen, och den har inte stor likhet med Agneta Starks framställning, där jag forgaves har letat efter det i sammanhanget viktiga ordet inflation.

Beträffande friktionsarbetslöshetens ofrånkomlighet och möjligheterna att nedbringa den hänvisar jag till kapitlet "Balansen på arbetsmarknaderna" på s 62-77 i Konjunkturrådets rapport 1991, *Sverige vid vändpunkten*, av fyra ekonomer som väl får anses ganska "tunga". Pluralformen "arbetsmarknaderna" i kapitelrubriken är motiverad av att friktionsarbetslösheten till stor del beror på att det man brukar kalla arbetsmarknaden består av många arbetsmarknader för olika arbeten som kräver olika kompetens och är lokaliserade till olika orter. Det är till exempel "inte rimligt att begära att en arbetssökande 55-årig skogsarbetare i Dorotea skall ta en tidsbegränsad

anställning som vårdbiträde i Halmstad" (s 64).

Till slut vill jag nämna en detalj som jag tycker är bra i Agneta Starks artikel. Själv har jag undrat varför en relativt stor arbetslöshet liknas vid ett stålbud. Det har tydligen också Agneta Stark undrat, och hon har gjort sig besväret att leta reda på en uppslagsbok där ordet förklaras. Hon har funnit ordet i ett 1918 tryckt band av Nordisk familjeboks andra upplaga. Därur citerar hon bland annat:

"en badform, där badvatskan innehåller /.../ jarnsalt. Under äldre tider hade dessa bad större användning, då man ansåg, att beståndsdelar av jarnet kunde intränga genom huden och ha de terapeutiska verkningar, som tillerkannas jarnmedlen. Detta fornekas nu av alla forskare."

Efter citatet ställer hon följande fråga: "Är det en slump att den i dag mest använda metaforen för arbetslöshet bygger på föreställningar som var forlegade redan vid förra sekelskiftet?" Med detta insinuerar hon tydligen att en del "tunga" ekonomer är efterblivna i fråga om arbetsmarknadsteori. Men på hennes uttryckliga fråga om metaforen har tillkommit genom en slump svarar jag: Ja, tämligen slumpvis har någon valt ett ord som kan bli uppfattat som en beteckning för någon smärtsam men ohälsosam kur. Och den som valde ordet har inte kontrollerat att metaforen är någorlunda adekvat. Men slarv med språket förekommer inte bara bland ekonomer och politiker.

Referenser

- SNS Konjunkturråd, [1991], *Sverige vid vändpunkten*. SNS Forlag, Stockholm.
 Stark, A. [1991], "Den som har, åt honom skall varda givet". *Svenska Dagbladet*, 1991-01-31.